

اهمیت و نقش کتابخانه‌های آموزشی در آموزش

ناهید مرتضوی^۱

چکیده: اهمیت مطالعه در دوران کودکی و نوجوانی و قابلیت گسترش آن در سنین بالا بر کسی پوشیده نیست. جامعه دانش‌آموزی برای به دست آوردن روحیه پژوهش و مطالعه فردی از نخستین سال دبستان تا آخرین سال دبیرستان به کتابخانه مجهز نیاز دارد. در این مقاله ابتدا کتابخانه آموزشی در مقاطع مختلف تحصیلی تعریف و سپس اهداف، وظایف و تشکیلات آن بیان می‌شود. در پایان برای بهبود وضعیت موجود کتابخانه‌های مدارس پیشنهادهایی ارائه شده است.

کلیدواژه‌ها: کتابخانه‌های آموزشی، مطالعه، پژوهش، آموزش

مقدمه

درسی حاوی برنامه‌ریزی مناسب برای استفاده دانش‌آموزان از مجموعه‌های غیردرسی نیز باشد. کتابخانه‌های آموزشی نقش حیاتی در آموزش دارند و به حمایت کامل از برنامه‌های آموزشی می‌پردازند و در حقیقت این کتابخانه‌ها باید به عنوان آزمایشگاه یادگیری تلقی شوند و همگام با پیشرفت‌های قرن بیستم پویایی داشته باشند. البته علاقه و کشش به هر کاری، از جمله مطالعه باید از سن کودکی و نوجوانی پایه‌گذاری شود، چه اگر در این رسالت مهم کوتاهی شود، جبران مافات غیرممکن خواهد بود. مثلی معروف می‌گوید: "نوابغ افرادی هستند که حافظه ایام کودکی خود را حفظ کرده‌اند". اهمیت آموزش در سن خردسالی و به کار بستن و ادامه آن در سنین بالاتر موضوعی است که پیامبر اکرم (ص) توصیه فرموده‌اند: *أَطْلُبُ الْعِلْمَ مِنَ الْمَهْدِ إِلَى اللَّحْدِ* (زنگهواره تا گور دانش بجوی).

اصولاً کتابخانه‌ای که در اطاق مدیر مدرسه باشد،

کتابخانه نهادی است اجتماعی که با گروه‌های اجتماعی مختلف سروکار دارد، بنابراین براساس جامعه استفاده‌کننده، انواع گوناگونی دارد و از اهداف، وظایف و تشکیلات خاصی برخوردار است. جامعه دانش‌آموزی از نخستین سال دبستان تا آخرین سال دبیرستان به کتابخانه‌ای مجهز نیاز دارد تا روحیه پژوهش و مطالعه فردی در آنها ایجاد شود. عادت به مطالعه باید از دوران طفولیت و کودکی در فرود ایجاد شود. کتابخانه‌ها باید علاوه بر آموزش شیوه مطالعه فکر کودک را پرورش دهند و به گونه‌ای برنامه‌ریزی کنند که آگاهی‌های لازم را در تمام مسائل اجتماعی کسب کند، زیرا کودک باید با احساس مسئولیت، شناخت کافی نسبت به واقعیت‌ها و پذیرش آنها، بتواند حرکتی سازنده در جامعه داشته باشد.

امروزه کتابخانه‌های آموزشی ضمن وابستگی به نظام آموزشی از اهمیت خاصی در آموزش نوین برخوردارند. آموزش یک بعدی که فقط به حفظ و یادگیری چند کتاب درسی محدود شود نمی‌تواند کمک چندان مؤثری باشد. امروزه هیچ برنامه آموزشی کامل شمرده نمی‌شود مگر اینکه علاوه بر مطالعه کتاب‌های

۱. عضو هیئت علمی گروه کتابداری دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه تبریز

در آن قرار دارد و به وسیلهٔ یک کتابدار یا معلم کتابدار اداره می‌شود (۲: ذیل "کتابخانهٔ آموزشی گاهی").

اهداف

۱. شرکت مؤثر در برنامه‌های آموزشی مدرسه و تهیهٔ منابعی که مکمل مواد درسی باشد و آموزش عمیق را موجب شود و همچنین همکاری در تنظیم برنامهٔ درسی یا همفکری در تجدید نظر آن؛
۲. تهیهٔ مجموعه‌ای مناسب از کتاب‌های خواندنی در زمینه‌های گوناگون علوم، ادبیات، تاریخ و جغرافیا، هنر، ادیان، علوم اجتماعی و جز آن. این مجموعه باید با توجه به استعدادها، علایق و نیازهای خاص دانش‌آموزان هر مدرسه انتخاب شود؛
۳. همکاری با معلمان در تشویق و ترغیب دانش‌آموزان به مطالعه، ایجاد و پرورش عادت به مطالعه و بالا بردن مهارت خواندن در آنها؛
۴. آشنا کردن دانش‌آموزان با نحوهٔ استفاده از کتابخانه و راهنمایی آنان به انتخاب مواد مناسب و جوابگویی به سؤالات آنها؛
۵. همکاری نزدیک با کتابخانه‌های عمومی و آشنا کردن دانش‌آموزان با این کتابخانه‌ها؛
۶. تشکیل جلسات قصه‌گویی، شعرخوانی، اجرای نمایش، تهیهٔ روزنامه‌های دیواری و دیگر فعالیت‌های فوق برنامه (۱:۴).

به طوری که حتی دسترسی به کلید آن نیز میسر نباشد، نمی‌توان کتابخانه تلقی کرد. کتابخانهٔ مدرسه محلی است که کتاب‌های مورد نیاز دانش‌آموزان به سادگی در دسترس آنها قرار بگیرد و از این طریق عشق به مطالعه و یادگیری را به وجود آنان القا کند.

امروزه آموزش، به شکل یک خط مستقیم که در یک طرف آن معلم و در طرف دیگر آن دانش‌آموز قرار گرفته باشد معنی ندارد، بلکه آموزش به شکل مثلثی است که رئوس آن را دانش‌آموز، معلم و کتابخانه تشکیل می‌دهند و برای بررسی در مورد نحوهٔ کار هر رأس، لازم است فعالیت و روش‌های دو رأس دیگر در ارتباط تعاملی مطالعه شود. به راستی که جملهٔ "انقلاب آموزشی را باید از کتابخانه شروع کرد" با معنی و پرمحتواست. امروزه تأکید بیشتر بر خودآموزی دانش‌آموزان است تا آموزش آنها و به همین دلیل است که کتابخانه‌های مدارس، مراکز آموزشی محسوب می‌شوند.

تعریف

کتابخانهٔ مدرسه یا کتابخانهٔ آموزشی مجموعه‌ای از کتاب‌های مناسب است که در آموزش و پرورش نقش سازنده، فعال و مکمل دارد (۱:۴).
در تعریف دیگری از کتابخانهٔ آموزشی آمده است: مکانی است در مدرسه که مجموعه‌ای از کتاب‌های تنظیم شده برای استفادهٔ شاگردان و معلمان

انواع کتابخانه‌های آموزشی

کتابخانه‌های پیش دبستانی

هدف این قبیل کتابخانه‌ها پرورش فکر کودکان خردسال و آماده کردن ذهن آنان برای استفاده از کتاب‌های دوره ابتدایی است. البته نخستین گام در جهت ایجاد علاقه به کتاب و کتابخوانی در کودک در خانه برداشته می‌شود. کودک در کنار والدین خود به ویژه مادر رابطه آشنایی، دوستی و علاقه با کتاب برقرار می‌کند. این کار را حتی با تهیه یک کتاب می‌توان آغاز کرد و سپس به گسترش آن پرداخت. همچنان که "بانکو" (کتابخانه‌های خانگی کودکان) توسط مادران ژاپنی به وجود آمد و هم اکنون با قدمتی بیش از ۶۰ سال به ترویج کتابخوانی در میان کودکان ژاپنی می‌پردازد (۲۵:۳).

معمولاً کتاب‌های این کتابخانه‌ها مصور و رنگی‌اند و بیشتر از تصاویر طبیعت و حیوانات تشکیل شده‌اند تا توجه کودک را بیشتر جلب کنند. کودک در این سن فقط به ورق زدن و احیاناً یافتن رابطه میان تصاویر می‌پردازد و نباید او را وادار به خواندن کرد ولو اینکه خیلی ساده باشد، مگر اینکه کودک خود علاقه نشان دهد. استفاده از فیلم‌های کارتون، وسایل بازی و حتی زمین‌بازی که وسایل آن جنبه آموزشی داشته باشد، کمک مؤثری به تحقق هدف این قبیل کتابخانه‌ها خواهد بود. محل نشستن و بازی کودک باید راحت باشد و در صورت امکان، صندلی‌ها به شکل‌های جالب ساخته شود. کودک ممکن است در هنگام ورق زدن یا تماشای فیلم یا کارتون خسته شود و به خواب رود و یا احیاناً گریه کند، در این صورت نباید مورد سرزنش و ملامت قرار گیرد، زیرا یکی از شرایط اولیه تحقق هدف این قبیل کتابخانه‌ها، ایجاد فضایی کاملاً آزاد و راحت برای کودکان است.

کتابخانه‌های مدارس ابتدایی

کتابخانه‌های مدارس ابتدایی با توجه به وضعیت سنی و بدنی کودکان و علاقه آنها به یافتن پاسخ

سوالات بی‌پایانشان، شاید از مهم‌ترین انواع کتابخانه‌ها باشد. این کتابخانه‌ها به عنوان مکمل برنامه‌های آموزشی اهمیت به‌سزایی در امر تعلیم و تربیت دارند. دانش‌آموز در مدرسه می‌آموزد که چگونه بخواند، ولی کتابخانه به او یاد می‌دهد خواندن را به حکم نیازهای تربیتی، شخصیتی و حرفه‌ای دوست بدارد. کتابخانه‌های مدارس ابتدایی به دانش‌آموزان کمک می‌کنند تا مطالعه صحیح و خودآموزی را بیاموزند و آموزش را به‌طور پیوسته ادامه دهند. کتابخانه عمومی هر قدر هم وسیع و مجهز باشد باز نمی‌تواند برای کودک جای کتابخانه مدرسه را بگیرد، زیرا کتابخانه مدرسه در صورت تجهیز، نظام‌مند بودن و برخورداری از همکاری کتابداران آگاه و فعال، جهان‌بینی و رشد عاطفی و فکری دانش‌آموزان را پرورش می‌دهد و ضمن ایجاد عادت به مطالعه و آموزش روش درست خوانی، وی را برای استفاده از سایر کتابخانه‌ها در مقاطع مختلف تحصیلی و زندگی آماده می‌کند. در واقع به کمک کتابخانه مدارس می‌توان بهتر خواندن، بیشتر خواندن و ذوق مطالعه در دانش‌آموزان را پایه‌گذاری کرد (۲۶:۳).

در این کتابخانه‌ها ضروری است انواع بسته‌های آموزشی و کمک درسی به همراه فیلم و نوار وجود داشته باشند. در بعضی مواقع می‌توان از پوسترهایی که موضوعشان ساده و جالب است، نیز استفاده کرد. برای ترغیب کودکان به استفاده از کتابخانه، می‌توان از انواع بازی‌های مناسب، به‌خصوص اسباب‌بازی‌های علمی و فنی که باعث شکوفایی استعداد کودکان می‌شود و آنها را به کشف و تفکر وا می‌دارد، بهره برد. علاوه بر کتابخانه مرکزی مدرسه، بهتر است در کلاس‌ها نیز قفسه‌ای برای استقرار چندین جلد کتاب به‌منظور استفاده معلمان قرار داده شود.

کتابخانه‌های مدارس راهنمایی

هدف این کتابخانه‌ها کمک به تقویت دروس و بالابردن اطلاعات عمومی دانش‌آموزان است. محدود

کردن آنها به کتاب‌های درسی و دور نگهداشتن آنها از مسائل جنبی، امری اشتباه و خطایی نابخشودنی است. در این کتابخانه‌ها باید کتاب‌های تاریخی و علوم به زبان ساده و در خور فهم دانش‌آموزان وجود داشته باشد تا عطش آنان به مطالعه و تفحص بیشتر، در محیط مدرسه و اجتماع رفع شود.

منابع

کتابخانه‌های مدارس، موظف به تهیه مجموعه‌ای مناسب از مواد چاپی و غیرچاپی هستند. البته انتخاب مجموعه‌ای متعادل برای برنامه آموزشی بی‌شک به زمان نیاز دارد. کتابداران باید از پیشنهادهای کادر آموزشی برای معرفی کتاب‌ها و مجلات استفاده کنند. مجموع پیشنهادهای، به کتابداران در انتخاب بهترین مواد برای مجموعه، کمک خواهد کرد. مجموعه اولیه اغلب کتابخانه‌های مدارس را کتاب‌های اهدایی تشکیل می‌دهند. البته این امر بهتر از نداشتن کتاب در مراحل اولیه است، ولی به محض افزایش بودجه و رشد مجموعه، به منظور تأمین مجموعه‌ای متعادل باید کتاب‌های کتابخانه را با دقت کافی، و چین کرد.

کتاب‌های داستان

برای انتخاب کتاب‌های داستان مسئولان گزینش کتاب در کتابخانه‌های مدارس باید اطلاعات کافی در زمینه ادبیات کودکان داشته باشند. انتخاب این نوع کتاب‌ها مشکل‌تر از انتخاب کتاب برای بزرگسالان است. کتاب‌های داستان علاوه بر اینکه اوقات فراغت دانش‌آموزان را پر می‌کنند، اطلاعات وسیعی نیز در زمینه‌های مختلف به آنها می‌دهند.

کتاب‌های غیرداستان

آثار غیرداستانی، تکمیل‌کننده برنامه درسی دانش‌آموزان است و همه موضوعات علمی، فنی و ادبی را شامل می‌شود و می‌تواند نیاز تمام دانش‌آموزان

را برآورده کند.

منابع مرجع

کتاب‌های مرجع که اطلاعات کلی از مبحث مورد نظر را به دست می‌دهند و اغلب برای پاسخگویی به سؤالات خاصی تهیه می‌شوند، معمولاً امانت داده نمی‌شوند، لذا هر کتابخانه با توجه به امکانات خود، باید مجموعه‌ای از کتاب‌های مرجع را فراهم آورد که عبارتند از: دایرة‌المعارف‌ها، فرهنگ‌ها، سالنامه‌ها، دستنامه‌ها، راهنماها، سرگذشتنامه‌ها، منابع جغرافیایی و بالاخره آن دسته از منابعی که خود اطلاعاتی در اختیار خوانندگان قرار نمی‌دهند، بلکه کلیدی هستند برای دستیابی به سایر منابع اطلاعاتی مانند: نمایه‌ها، چکیده‌ها و کتابشناسی‌ها (۱:۱۵۲).

نشریات ادواری

نشریات ادواری، اطلاعات بسیار روزآمدی را درباره حوادث و رخداد‌های مختلف در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌دهند. این نوع مواد، در واقع مکمل مواد عمومی کتابخانه هستند و کاملاً اوقات فراغت دانش‌آموزان را پر می‌کنند، متأسفانه به علت هزینه و مشکلات مدیریت با وجود اهمیت نشریات ادواری در بسیاری از کتابخانه‌های مدارس به تهیه و گردآوری آنها نمی‌پردازند.

مواد دیداری - شنیداری^۱

امروزه در بسیاری از کتابخانه‌های مدارس، علاوه بر مواد چاپی به گردآوری مواد غیرچاپی به شکل‌های مختلف نیز می‌پردازند. بسیاری از استانداردها و خط‌مشی‌های انتخاب برای خرید مواد چاپی در مورد مواد غیرچاپی نیز صدق می‌کند. هر یک از این مواد، هدف و نقش خاصی را در آموزش ایفا می‌کند. مهمترین

۵. آیا طرح و نقشهٔ مدرسه بر موقعیت و نوع تسهیلات کتابخانه تأثیر دارد؟
۶. از چه نوع مواد غیرچاپی استفاده می‌شود (۲۰۳:۵).

تجهیزات لازم برای این کتابخانه‌ها عبارتند از: پیشخوان کتاب، برگه‌دان، انواع میز و صندلی‌های استاندارد، میز جهت کارکنان، چرخ کتاب، قفسهٔ مخصوص نگهداری نقشه‌ها و اطلس‌ها، قفسه‌های نشریات ادواری، قفسهٔ کتاب، وسایل مربوط به مواد غیرچاپی و بالاخره قفسه‌های مخصوص نگهداری از وسایل کتابخانه.

دستگاه تکثیر

این دستگاه وسیلهٔ بسیار مفیدی در کتابخانه‌های مدارس به حساب می‌آید. به هنگام استقرار دستگاه تکثیر، مسئلهٔ "حق مؤلف" را باید در نظر گرفت. اگر چه دانش‌آموزان از این دستگاه به‌منظور کپی کردن تک صفحه و یادداشت‌های سایرین استفاده می‌کنند، ولی همواره امکان تخطی از قانون حق مؤلف وجود دارد. البته می‌توان در کتابخانه‌ها از راهنمایی مسئول دستگاه تکثیر، در جهت آگاه ساختن دانش‌آموزان به قوانین حق مؤلف بهره گرفت. همچنین می‌توان از خدمات مسئول کتابخانه برای تهیه کپی برای دانش‌آموزان استفاده کرد و یا به‌طور کلی تمام مواردی را که باید از آنها کپی شود، کنترل کرد.

فهرست‌نویسی و رده‌بندی

فهرست‌نویسی کتاب‌های کتابخانه‌های مدارس باید طبق یک شیوهٔ خاص و قواعد بین‌المللی انجام شود، اما برخلاف کتابخانه‌های دانشگاهی و دیگر کتابخانه‌ها باید تا حد امکان ساده باشد تا برای خوانندگان کم سن و سال کتابخانه مناسب باشد و به‌راحتی مورد استفاده

آنها عبارتند از: شفاف برگه‌ها^۱، فیلم، فیلم استریپ، نوار ویدئو، عکس، مواد گرافیکی، مجموعه‌های چندرسانه‌ای^۲ و مواد دیداری - شنیداری. باید قبل از تهیهٔ این مواد، تا حد امکان کیفیت فنی و محتوایی آنها مطالعه و بررسی شود. کتابشناسی‌های معتبری در زمینهٔ گزینش مواد غیرچاپی وجود دارد که باید قبل از انتخاب به آنها مراجعه کرد.

بریده‌های نشریات^۳

بریده‌های نشریات و جزوات در کتابخانه‌های مدارس ابتدایی و راهنمایی بسیار حائز اهمیت است. اگر چه این کار وقت‌گیر است، اما چون اطلاعات جدیدی را ارائه می‌کند مفید به نظر می‌رسد. برای این منظور می‌توان از کمک دانش‌آموزان سود جست.

ساختمان کتابخانه‌های مدارس

اغلب کتابخانه‌های مدارس در ایران، به‌منظور کتابخانه طراحی نشده‌اند، ممکن است یک کلاس درس با چند قفسهٔ کتاب و یا قسمتی از یک آزمایشگاه و مکان‌های مشابه دیگر این کتابخانه را تشکیل دهند. به‌تدرت می‌توان مدرسه‌ای یافت که دارای کتابخانهٔ مجهزی باشد. برای ایجاد ساختمان کتابخانه در مدارس، باید یک کمیتهٔ طراح، متشکل از اعضای مدیریت مدرسه، کادر آموزشی، کتابدار متخصص و در صورت امکان نمایندهٔ اولیا و مربیان مدرسه تشکیل شود تا تسهیلات لازم برای ایجاد ارتباط با برنامه‌های آموزشی مدرسه را تعیین کند. کمیتهٔ منتخب باید بتواند پاسخگوی سؤالات زیر باشد:

۱. اهداف و برنامه‌های مدون مدرسه چیست؟
۲. شیوهٔ برنامه‌های آموزشی مدرسه چگونه است؟
۳. کمیت و کیفیت تحصیل دانش‌آموزانی که از خدمات کتابخانه بهره‌مند می‌شوند، چگونه است؟
۴. آیا به غیر از دانش‌آموزان مدرسه، افراد دیگری نیز می‌توانند از خدمات کتابخانه استفاده کنند؟

آموزش استفاده از کتابخانه

در تمام مدارس شیوه استفاده و بهره‌گیری از کتابخانه باید یکی از دروس اصلی باشد و به کلیه دانش‌آموزان آموزش داده شود و آنان را برای مطالعات مستقل آماده کند. در بعضی از مدارس کتابداران مسئول این آموزش هستند و بدین منظور برنامه کاملی را در آغاز سال تحصیلی ترتیب می‌دهند. البته ممکن است این برنامه توسط افراد دیگری به صورت بازدید چند ساعته ترتیب داده شود. به هر حال تمام مدارس باید آشنایی با کتابخانه را مهم بشمارند. چنانچه دانش‌آموزان بخواهند در حد مطلوب از کتابخانه استفاده کنند، باید رابطه خوبی با کتابداران برقرار نمایند. از دانش‌آموزان می‌توان در انجام کارهای غیر تخصصی کتابخانه استفاده کرد.

انجمن بین‌المللی کتابداران مدارس^۱

این انجمن به منظور توسعه کتابخانه‌ها در مدارس، تقویت مدیریت و ایجاد فرصت برای تشکیل نشست‌های کتابداران تشکیل شده است. اهداف آن عبارتند از: (۱) تشویق به گسترش کتابخانه‌ها در مدارس و تنظیم برنامه‌های آنها؛ (۲) گسترش آماده‌سازی کتابخانه‌های مدارس؛ (۳) ایجاد همکاری میان کتابداران مدارس در تمام کشور، به انضمام برقراری نظام امانت بین کتابخانه‌ای و مبادله مواد؛ (۴) تشویق به غنی کردن مجموعه کتابخانه‌های مدارس؛ (۵) هماهنگ‌سازی فعالیت همایش‌ها و سایر طرح‌ها در زمینه کتابداران مدارس (۲: ذیل "انجمن بین‌المللی کتابداران مدارس"). قدیمی‌ترین انجمن کتابداران مدارس در سال ۱۹۳۷ تشکیل شده است و اکنون مرکز آن در لندن قرار دارد. کتابخانه‌های مدارس در ایران نیز جهت پیشبرد اهداف خود و حل مشکلات کتابخانه‌ها و کتابداران در سطح کشور، باید اقدام به تأسیس انجمن کتابداران مدارس بکنند و با برگزاری نشست‌ها و انتشار نشریات،

قرار گیرد. امروزه در کتابخانه‌های مدارس نیز مانند سایر کتابخانه‌ها برای فهرست‌نویسی از برگه‌های ۵×۷/۵×۱۲ سانتیمتر استفاده می‌شود و مشخصاتی از قبیل نام پدیدآورنده، عنوان کتاب، نام مترجم، ویراستار و سایر همکاران نویسنده، شماره چاپ یا ویرایش، محل انتشار، نام ناشر، تاریخ انتشار و مشخصات ظاهری کتاب از قبیل تعداد صفحات یا جلدها، شرح تصاویر کتاب و قطع کتاب در آن ثبت می‌شود. در قسمت تحلیلی برگه نیز اطلاعاتی درباره موضوع کتاب و شناسه‌های اضافی آن آورده می‌شود. برای تنظیم مرتب کتاب‌ها در قفسه‌ها و مخصوصاً قرار دادن کتاب‌های هم موضوع در کنار هم باید از جداول مخصوص رده‌بندی کتاب استفاده کرد.

در بیشتر کتابخانه‌های مدارس کشور ما به علت نبود کتابدار متخصص، برای تنظیم مواد کتابخانه در قفسه‌ها از شماره ثبت کتاب استفاده می‌کنند که این مسئله باعث پراکندگی موضوعی می‌شود. در این کتابخانه‌ها با توجه به تعداد کم مجموعه بهتر است از روش رده‌بندی دهدهی دیویی استفاده شود. در حال حاضر در کشورهای پیشرفته برای ارائه خدمات مختلف در کتابخانه‌های مدارس از رایانه نیز استفاده می‌شود و کودکان می‌توانند از طریق دستیابی به اطلاعات رایانه‌ای، به راحتی از کتاب مورد نظر خود استفاده کنند.

کارکنان

در کتابخانه‌های مدارس کشور ما برای کار کتابداری از خدمات بعضی از معلمان، به‌ویژه مربیان پرورشی استفاده می‌شود. در صورتی‌که اصولاً باید کتابداران حائز شرایط و ورزیده در کتابخانه‌ها انجام وظیفه کنند. گاهی می‌توان از خدمات کارآموزان کتابداری مؤسسات آموزشی استفاده کرد. به هر حال چنانچه افراد غیر کتابدار در این نوع کتابخانه‌ها به کار گمارده شوند، در حقیقت نخواهند توانست کمک چندان مؤثری به پیشرفت و تکمیل برنامه‌های آموزشی مدرسه بکنند.

آموزش در دوران کودکی و نوجوانی بی‌ربطی می‌شود و چنانچه دانش‌آموزان شیوه‌های بهره‌گیری از کتابخانه و طریقه صحیح مطالعه را فراگیرند، وقتی وارد مؤسسات آموزش عالی شوند، در استفاده از کتاب و کتابخانه با مشکلی روبه‌رو نخواهند شد. باید گفت که بعضی از دانشجویان ما حتی به هنگام فراغت از تحصیل شیوه استفاده و بهره‌گیری صحیح از کتابخانه را نمی‌دانند. با تشکیل کتابخانه در مدارس، مخصوصاً مدارس ابتدایی می‌توان کودکان را به مراجعه و استفاده از کتاب و کتابخانه ترغیب کرد و آگاهی‌های لازم را به آنها داد. در واقع با بهره‌گیری از مواد موجود در کتابخانه‌ها، تقویت روحیه تفکر و پژوهش و همچنین شکوفایی شخصیت کودکان و نوجوانان از طریق کتابخانه، می‌توان آمادگی لازم در مورد قبول مسئولیت‌های زندگی، اجتماعی و فردی را در آنها به‌وجود آورد. امید است با همت و کوشش مسئولان مدارس این معضل در آینده نزدیک حل شود.

پیشنهادها

۱. تقویت و گسترش مواد کتابخانه‌ای؛
۲. توجه به ایجاد کتابخانه در مهد کودک‌ها، دوره‌های آمادگی و پیش دبستانی؛
۳. آموزش روش استفاده و بهره‌گیری از مواد کتابخانه؛
۴. القای باور لزوم ایجاد کتابخانه در مدارس و استفاده از مجموعه آن به عنوان مکمل برنامه‌های آموزشی؛
۵. ایجاد رابطه میان کتابخانه‌های مدارس و سایر کتابخانه‌های عمومی کودکان؛
۶. تشویق والدین به مطالعه کتاب و ترویج کتابخوانی در میان آنها؛
۷. برگزاری هر چه با شکوه‌تر هفته کتاب با همکاری دانش‌آموزان؛
۸. تشکیل نمایشگاه‌های کتاب به مناسبت‌های

اطلاعات جدید را در اختیار کتابداران مدارس قرار دهند و سعی در حل مشکلات آنها داشته باشند.

نتیجه‌گیری

امروزه در امر آموزش، تاکید بر "خودآموزی" بیش از نقش معلم است، زیرا در نتیجه آن دانش‌آموز قدرت کشف حقایق و مجهولات را خواهد داشت. در اثر این پدیده، حس کنجکاوی در دانش‌آموزان تقویت می‌شود و فقط به اخذ اطلاعات از معلم و تکرار آنها نخواهند پرداخت.

در پس آینه طوطی صفتم داشته‌اند

آنچه استاد ازل گفت بگو می‌گویم
تغییر روش در امر تعلم، یعنی از شیوه انتقال دانش و معلومات توسط معلم به مخاطبان به شیوه آموزش از طریق خودآموزی، همواره نتایج خوبی در پی داشته است. در کتاب دیویس نموداری رسم شده است که میزان افزایش معلومات دانش‌آموزان را نشان می‌دهد. این نمودار نشان می‌دهد که امروزه رشد تحصیلی در هر هشت یا ده سال دو برابر می‌شود (۶:۲۰). بدیهی است به یک فرد به‌طور مستمر نمی‌توان آموزش داد، بلکه دانش‌آموزان باید روش آموختن را چنان یاد بگیرند که قادر به ادامه آموزش بدون حضور معلم باشند. آنان باید به گونه‌ای تربیت شوند که انعطاف‌پذیر باشند و با اعتماد به نفس بر مشکلات فائق آیند. در حال حاضر این مسئله خیلی مهم است، زیرا مشکل شغل‌یابی یکی از مسائلی است که جامعه فناوری‌زده ما با آن روبه‌رو است. حدس زده می‌شود که فارغ‌التحصیلان امروزی در طول زندگی‌شان مجبور خواهند بود چندین بار شغل خود را تغییر دهند، بنابراین باید طوری تربیت شوند که به کار جدید در کوتاه‌ترین مدت مسلط شوند، البته نه تنها خود تغییرات، بلکه سرعت زیاد آن، یکی از شگفتی‌های عصر ماست. با توجه به مطالب فوق کتابخانه‌های مدارس از اهمیت خاصی برخوردارند و همان‌طور که در مقدمه مقاله آمده است، پایه و اساس

مختلف در طول سال تحصیلی؛

۹. تشویق ناشران و دست‌اندرکاران تهیه و تولید کتاب ویژه کودک و نوجوان، نسبت به تولید و انتشار هر چه بیشتر مواد خواندنی مخصوص کودکان و نوجوانان؛
۱۰. برنامه‌ریزی برای بازدید از کتابخانه‌های سایر مدارس و یا کتابخانه‌های عمومی و کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان؛
۱۱. ایجاد کتابخانه‌های مجهز و نظام‌مند در مدارس به منظور از میان بردن شکاف میان کتابخانه‌ها و خدمات آموزشی به لحاظ پیشرفت‌های علمی در آینده؛
۱۲. تشویق مردم به اهداء کتاب در هفته کتاب؛
۱۳. استفاده از فارغ‌التحصیلان رشته کتابداری در مقاطع کاردانی و کارشناسی به عنوان کتابدار در کتابخانه‌های مدارس.

تاریخ دریافت: ۷۸/۹/۳۰

مآخذ

۱. ابرامی، هوتنگ. شناختی از دانش‌شناسی. تهران: انجمن کتابداران ایران، ۱۳۵۶.
۲. سلطانی، پوری؛ راستین، فروردین. اصطلاحنامه کتابداری. ذیل: "کتابخانه آموزشی"، انجمن بین‌المللی کتابداران مدارس.
۳. عماد خراسانی، نسرین‌الدخت. "کتابخانه و کودک"، گزانه، س. اول، ش. ۲ (تابستان ۱۳۷۳): ۲۲-۳۴.
۴. کتابخانه آموزشی. تهران: مؤسسه تحقیقات و برنامه‌ریزی علمی و آموزشی، ۱۳۵۴.
5. Cook, John, ed. *School Librarianship*. Sydney: Pergamon Press, 1981.
6. Davies, R.A. *The School Library media centre*. 2nd ed. New York: Bowker, 1974.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی